

ma çox bərəkətli arx meşə ilə kənd arasındakı araba yolunu fən otardan keçsə və kəndin camaatı məşədən gətirilmiş çürübcür ağac gövdələrini o arxın üstündən uzadıb körpü kimi bir şey düzəlmişdir və o körpünün yanında, arxın qırağında o dağ etəkləri üçün nadir ağac olan nəhəng bir süydü bitmişdi – Pir Süydü və o Pir Süydün qot-budığı o qədar uzandı, çoxalmışdı ki, körpünün üstünü da tutmuşdu, yuxarısın yazın sonlarında, yay aylarında, payızın əvvəllərində o körpüdən keçmək üçün, görək Pir Süydüə eməllib başı gələyisən, qot-budacağını kənar dəstəyini ki, araba körpüdən keçə bileydi.

Körpünün üstünü təmizləmək, yəni Süydün körpünü üstünə basmış budaqlarını kəsmək, əlbəttə, günah kimi bir şey idi və heç kim buna cühd etməzdi və ümumiyyətlə, bu, heç kimin əhlinə da gəlməzdi.

Və həmin yaz axşamı o Pir Süydü, taze yarpaqları tərli-tərəvətli idi və əsl kürəyini süydünə yana qanılmış at budaqlarına söykəyib, onları körpünü kənarına sıxışdıraraq,

- Toş!.. Toş!.. deyə eşşəyin ipini

çəkmişən, he? Əminəşka: - Çək, çəkmişəm... - dedi. Anası yenə: - He, əlbəttə, çəkmişən!.. Nə çəkmişən?- soruşdu. Əminəşka: - Mən çəkmişəm... - dedi. Anası: - He, əlbəttə!.. - Sən çəkmişən Güneş çəkmişən, he? Əminəşka bir az anasına baxdı, sonra o ağı kağızında sən xətlərə baxdı və:

Gün çək... çəkmişəm... - dedi. Anası sevinib: - Düzüldü!.. dediyə çarpayda uzanıb gözlerini tavana zilləmiş şairə baxdı, sonra: - Bəs sən bu şəkili kim üçün çəkmişən?- soruşdu. Əminəşka da çarpayda uzanmış şairə baxdı:

- Babaya... - dedi. Anası sidiç-ürəkənd sevinərək: - Oy, nə yaxşı!.. Nə yaxşı!.. - dedi. Gördün, mama, papa üçün çəkib e, güneş şəklini!.. Əminə xanım yenə də yorğun, yuxusuz gözün ilə eləcə gülmüşdü:

idaresinin qabağına tərəf oğluna baxmasına sevinmiş?

•••

Yazılmamış sərclər:

BİRİNCİ SER (YAZILMAMIŞ YAZI)

dağılır payızın göz buludun görünürünə kün dibli ilə solun dibli ilə solun ilanın haça dilli donur havada quruyub düşür yere qarşır xəzələ

ötür payız keçir çis gəlir yaz qalır torpaqdan haça başlı qolur solmuş gül solmuş çixanda güneş açır

(Şairin ölümü haqqında hekayə)

darıanda və məşədən gəlidiyi üçün tox olmasın baxmayaraq, əgizni uzadıb süydün yarpaqlarını qoparmaq isteyən eşşəyin qarşısına: - Ay qamına şiş bəmiş! İndicə tuxmarmısən?!- deyindən və araba körpünü üstündən keçəndə yuxarı budaqlarını o taze-fer yarpaqları odun yükünün üstündə olmasına itti-yəddi yaşlı o oğlunun sifətinə, alınına, boğazına toxunurdu.

Və bu qədar illərdən sonra, şair, o süydü ağacının taze yarpaqlarının zarıflığını əhlinə, sifətinə, boğazına hiss edirdi və tamam ölmüşü, heç vaxt yadına düşməyən o böyük süydü ağacı, qaribədir, yarımayış, gözəl yarpaqlarıyla yox, çıpaq gəlir səirin gözələrinin qabağına deyirdi: payız bitmişdi, çis gəlmişdi, süydün yarpaqları tokulmuşdu, budaqları da indicə səngimşis sulu qardan çıxmışdı, yarımayış idi, üstünə şişməyə başlayırdı.

Təbii! Pir Süydüdən qorxmurdu, ona beləcə qıymışdı. O araba işe artıq, körpüdən keçmişdi və çarxları cırdıyaca-cırdıyaca kəndə tərəf gedirdi, eşşəyin ipi qabaca da addımlayan kişinin əlində, o uşaq da odun yükünün üstündə idi...

•••

Şair deyirdi ki, baxarsız Əminəşka böyük rəssam olacaq və Əminəşkanın qələmləndən, karandaşından, flamaşetlərindən çıxmış kağızdan diqqətlə, xüsusən bir lezzət və fəxrətlə gözdən keçirirdi və balaca Əminəşkanın, doğrudan, dəyəsen istədiyi var idi, əlinə gələn, karandaş keçən kimi, kağız-küçüdü qırıq-qırıqlayırdı və aylar ötdükcə, bu qırıqlarlar yaşav-yavaş nəyəsə oğluna başlayırdı; düzdü, Əminəşkanın o bir babası, yəni Məmməd müəllim nəvəsinin nələsə çəkdiyi bu kağızda bəxib bir söz demirdi, təkca e, heç, mə... Hətəli gülməyirdi və bu mənalı təbəssümü yaxşı tərəfə, yaxud pis tərəfə yozsa bilməyən gənc ana da - şairin böyük qızı, üyrəndə qaynatasının bəle bir qanmazlığına kin-küdurət bəsləyib-bəsləyib, Əminəşkanın çəkdiyi şəkilləri başqaşalına daha artıq bir şövqlə başsa əlirli, izah edirdi.

Böyük qız günortə Əminəşkanı baxdıqca götürüb başı saç çəkmişdi, başa öz evinə yox, atasığına gəlirdi və Əminəşka flamaşetləri şəkli çəkəyə basırdı və bu dəfə də gənc ana uşağın sən flamaşetə ağı kağızda ana eşşəyin xətlərini, eməllib-başlı güneş şəkli öldürgünü gördü:

- Oy, Əminəşka!.. - dedi. - Na gözəl çəkmişən!.. - Sonra kağızı anasına göstərdi. - Mama, bax... -

Əminə xanım evinəyinin qalın süpələrinin arasından kağıza baxdı və yuxusuz, yorğun gözəri ilə gülmüşəyib.

- He... - dedi. Böyük qız Əminəşkadan: - Nə çəkmişən!.. - soruşdu. - Nə

- Ha... Şeytəndi də!.. Cavan ana özünü saxlaya bilməyib Əminəşkanı öpdü, onun üçün, əlbəttə, çox xoş idi ki, Əminəşka həyatında ilk dəfə, heç kim onun əlindən tutmadan, ona öyrətəndən, beləcə sapsız güneş şəkli çəkib və bəlkə, o da onun üçün, daha çox xoş olub yay kimi üryəni yadırdı ki, Əminəşka, ələ bil, Vanqa idi, anasının üryəndəkinin oxudu.

- Gəl, gəl, onda şəkili özün babaya göstər!.. Bunu da həvəslə böyük qız deyirdi.

Və onlar şairin çarpayısına yaxınlaşırdılar.

- Papa, bax, Əminəşka sənincün gör nə çəkib?!

Əminəşka da əlindəki kağızı babasına tərəf uzadı:

- Ala... Şair gözələrin tavandan çəkib, əvəlcə o ayrı-ayrı sən xətlərə baxdı, sonra nəvəsinə - tamamlıyay, ələ bil, qalıyevən ona dexil olmaıyay və məxiçə qaxdı, sonra qızına baxdı yad... yad... yad... adamlar... və o, tamam yad adamların əhatəsində idi, yəni, şair bəli, qoruzdu ki, bu - Əminə xanımın, bir - böyük qızı, bu - balaca Əminəşka, nəvəsidir, kiçik qızı da şairin gözünün qabağına gəlirdi, oğlu da, amma hamısı da yad idi...

yad idi... yad idi... yad idi... hamisi, Məmməd müəllim kimi, yad idi...

və şair yenə gözələrin onlardan çəkib tavana zillədi, düzdü, şair özündəmlə beyni ilə hiss edirdi ki, bəle bir bigənəli cavan ananın kontinə toxunudu, hətta böyük qızının partıldığın gözələrinin dokduğunu da gördü, amma daha bir söz, ümumiyyətlə, nəssə deyəcə həvəsi olmadı...

yad idi... hamı və hər şey yad idi... və həmişə də bəle olmuşdu...

•••

1953-cü ilin yaz ayında olan həmin soyuq mart axşamlarından birində, kəndin camaatı, həmişəki kimi, koboz idaresinin qabağına toplaşdı, uzun bir arayın başında qarışıqlıq radio aparatından rəhbərlik ölmü ilə başlı mətam vəzişinəni qaulaq asırdı və bu zaman əvvəlində aparatdan "gənc şair kimi oğlunun adını eşidəndə, məşhur diktor Soltan Neçəlov atasını üryəndə oğlunun səsi qalanda üryəni üstündə, əvvəlcə kişiyə e, gələdi ki, qalibinin ölmü o ana e, təsir edib ki, rəhbərini qeybdən səs gəlir, amma bütün ətraflarından oğlunun özündən də bəstəbər bir heyret içində oğlunu görəndə, tamam məni qaldı; bilmişdi rəhbərini ölmü ilə əqləsinə, yə o radiodan oğlunun ölmü ilə əqləsinə, yə, kənd camaatından da bələcə məni qaldı, gələn ana, gəl də, məktəbin binasından var gücü ilə qaça-qaça koboz

gəncin qarantılığında

İKİNCİ ŞƏR

qara şəh düşmüşdü o taza tar lərinin qara ləçəklərin sükütlü qapqara dan yeri ola

qara dağa dırmasan karburütü xarab simü süküt avtobusun üstünə və tritlisi basmışdı aləmi çəmşidli tabiət rəngləri səhv salmışdı hirsli hirsli qarşalmışdı

qara şəfəq sacdı dan yeri qapqara köpükləne köpüklərə köpüklənə tüküldür yargan boyu qara şələle

ÜÇÜNCÜ ŞƏR

bir böz payız səhəri hələ sükülməmiş dan yeri bir böz külek əsdi Bakının küçələrində süpürüb aparı xazan yarpaqlarını küçəyə atılmış boş coca-cola bankalarını işləmiş qandolan kağız qırıqlarını qaz qırıqlarını qaz qırıqlarını çirkli polietilən torbalı və manim yasağıçın illəri polietilən torbalı çus kimi ağlaqları qorubdu uzaqlardan sasi gəlirdə bir birinə deyib danq-danq fəryad boş bankalann

•••

O zaman - 70-ci illərin əvvəllərində - Amerika imperiaizmə qarşı mübarizə apararıncə Anca Devis uzandı, anq, gözələrinə işi süneli eşşək, qara qıvrın saçları da qırıqlıxış çu koluna oxşayan bir qız idi və şair o zaman gözəl bir zülfəyə oxşayan o zənci qızın sərlənə böyük bir şər yazmışdı və həmin şər çox populyar oldu, məşhur və boğazı möhkəm artistlərinin fəsinədə 7 noyabr, Sovet hakimiyyətinin yaradılmasının 100-düvündən, zəhmətkeşlərin 1 May bayramına həsr olunan mədəniyyət rəsmi bayram gecələrində, rəhbərlərin iştirak etdiyi konsertlərdə, televiziyada oxundu, rus dilinə tərcümə olunub SSRİ-nin baş qəzet (qəzetlər müdini) "Pravda"da dərc edildi, dərsləklərə səlinədi və o zaman şeri o dərsləklərdə az-bəziyəyən şagirdlər, indiyə, Anca Devis oxudun vaxtdanında oxunub, o şerim hansısa misraları bəlkə kiminsə

həfzəsində iştirak qalıb, amma görəsən müəllim kim öhdünə necə, xatırlayırlar? kim indiyə dedib onlardan soruşsaq ki, otuz il bundan qabaq Amerika Birlişmiş Ştallarında imperiaizmə qarşı mübarizə apararı və zülfəyə oxşayan bir zənci qız - Anca Devis var idi,

lindən sürüşüb düşən şalvarını yuxarı çəkə-çəkə araba yolu ilə gəriyə gedirdi və bir zədan araba çənin içində taram gözdən idi, bütün dünyada hər tərəfi basmış o çəndən-dümandan başqa heç nə yox idi və o çənin, dümanın içində altı yaşlı o oğlan palçıqı balıç-xan ayaqlarının altına baxa-baxa qalxırsın xatırdı, hərdən çönb araxa - arabayə tərəf baxırdı, amma heç nə görmürdü və o zaman o çəndən, ələ bil, bir lopa ayılıb bir nigaranlıq oldu, təşvişlə oğlanı bir oşağın içinə olddu, üryəni heyranlıca tez-tez döyünməyə, o təşvişləni öyrətməyə başlıdı.

Əbəttə, uşağ kəndə meşə arasındakı araba yolunu yaxşı tanıyırdı və bu yolla üzəyəcəy gedib bir zədan kəndə çırxaq onun üçün e, çətin bir şey deyirdi və oğlan da bunu bildirdi, amma hər tərəfi bürümüş o çənin içində, o dam, ələ bil, nağıllardakı tilsimlərinin xofuna oxşayan və adımı üşüdən nəsə bir şey var idi.

O qaloşun atası üç-dörd ay bundan qabaq rayon mərkəzindən onun üçün hədiyyə alıb gətirmişdi və par-par pənkəyən o qaloşlar o zaman onu çox sevinmişdi, bir müddət ürək eləyib qaloşları gəyməmişdi ki, palçıqı, torpağa budaşacaq, amma e, ki, qaloşın geydi, o qaloşlar da əvləri kimi, heyvələri kimi, kəndləri kimi, o eşşək arabası kimi adı bir şeyə çəvirdi.

Oğlan isə, özü də gözəlmədən əqlayırdı və tez-tez bumnun suyunu darta-darta nəhayət ki, palçıqı batıb qalmış o qaloş layını tıpxırdı və bir ayagındakı qaloşu da çəpərdi, hər əlində bir qaloş tutub, yalın ayaqları ilə palçıqı bata-bata gəriyə çərməyə başlıdı. Hərdən şalvar belindən sürüşüb düşürdü və oğlan bir anlıq dayanırdı, qaloş tutduğunu yumuruqları ilə şalvarını yuxarı dartıb, təzədən üzəyəcəy qaçırdı.

Gənə get-gedə sıxdırdı, ona görə də, araba, e, e, bərdən-birə yerin içindəndən çənb, oğlanın qarşısında qeyda olddu və oğlan təşvişlə-təşvişlə palçıqın içindəndə bir əlinə alıb, o biri əli ilə arabanın anaxsından vaxşıdı, dənəndən rahat bir nəfəs aldı və təqsirək oğlunu üçün, ondanları təpsəndəki gözəl yerə, nıdırmaşqaya cərd etməyib, eləcə, bir əlində iki qaloş, o biri əli də arabanın anaxsında, addımlamağa başlıdı. Bir az beləcə gətdilər və bərdən atası eşşəyin ipini dartıb arabası saxladı, başını gəri çevirib tez-tez bumnun suyunu darta-darta qaçırdı.

- Çax! Yuxalı!.. dedi. Ələ bil ki, əlli səkkiz-əlli doqquz il bundan əvvəlki çənin-çişinin içindəki o "qaq yuxalı" nın istisi-ıllığı, bərdən-birə şairin, bir-birine qarşışmış fikirnləri, hissələri, yuxalı və real həyat arasındakı gürümləriyə dolu oldu, amma soyuq qurumşu beyninə yüngül bir hərərat gətirdi...

... ilq və xoş bir meh əsdi...

•••

... kəpənek zərifliyi ilə pəncərənin qabağına dəyərmiş o pənarıçı qız o zaman ruhlar dünyasının soracağına idi...

•••

Pensiyayla çıxmış (göndərilmiş!) KQB polkovniki Məmməd müəllim qoğala oxşayırdı: gödək böylü, kök, girdəsilət, tətəz - bir sözde, qırımsı, yumru bəstə, hətəli yarıyaqan qırımsı, yumru bəstə gəlmişdi ki, amma Məmməd müəllimin xasiyyəti, xarakterik görkəmi kimi gülməli deyildi və Məmməd müəllimin pişik gözələrinə oxşayan və həmişə də işim-şişim işləyən yaşlı gözələrinə baxanda, hərdən, adəm xoflanırdı və Məmməd müəllimin bir xüsusiyyəti də özündə ibarət idi ki, danışanda adamın üzünə baxmırdı, başının üstündə nəməlum bir noqlə qarayılıb, o noqləyə baxırdı.

Məmməd müəllim Bakıda hamını tanıyırdı, amma Məmməd müəllimin özünü çox az adəndə tanıyırdı və toyda da, yastıca da, kimdən söz düşürdüydə, bir künədə olumşu Məmməd müəllim mənalı-mənalı gülmüşürdü, bir söz deməli, amma söhbətə qalaq əsirdi və bəzən bir kəlmə ilə kiminsə səsləni (təxniqi şəxsini) düzəklirdi, məsləhət, kiminsə söhbət əsnasında deyirdilər ki, filanənsin yaşsı da almışsı keçib, Məmməd müəllim eləcə mənalı-mənalı gülmüşüyəcə qağıqlırdırdı: "Əli yeddi yaşsı var", yaxud deyirdilər ki, filanəns, dəyəsen, Səlyanıdı, Məmməd müəllim yenə də gülmüşüydü: "Atəsinn əslsi frlandıandı, anası Şamaxıdı!.. - deyirdi və sairə.

(Ardı 26-cı səhə)

